

Yeni Türk Edebiyatı
Araştırmaları Dinci
Eğin, Halk Derneği
Yayıncılığı, İstanbul, S. Baskı
Ağustos 2005
ÇOCUK EDEBİYATINA TOPLU BİR BAKIŞ
İnci Eğin

Çocuk edebiyatı çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine alır. Aslında çocuklar için müstakil bir "edebiyat" yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum. Nitekim çocuğa yüksek bir değer taşıyan sanat eserini, onun anlayacağı şekilde, bildiği kelimeler içinde, hayalini canlandıracak benzetmelerle ve kısa cümlelerle anlattığımızda, onun büyük bir zevk aldığını görüyoruz.

Fakat çocuk edebiyatı denildiği zaman iki çeşit akla gelmekte: 1. Okuyucu olarak sadece çocukların hedef alındığı eserler.

2. Bütün insanlığın veya bir milletin malı olan değerli eserlerin çocuklar için yeniden işlenmesi.

Sadece çocuğun okuyucu olarak hedef alındığı eserlerin gelip geçici mahiyette kaldığı, sürekli bir tesir gösteremediği görülmektedir.

Aslında çocuk edebiyatının pedagojik araştırmaların ve matbaanın bulunuşuyla ortaya çıktığını söylemek pek hatalı olmaz. Bu andan itibaren çocuk edebiyatı veya çocuk kitapları adları altında yapılan yayımlarda temel hedefin zamanla ticarî bir mânâ kazandığı da görülmektedir. Bugün dünyadaki çocuk kitapları yayıncılığında sanat ile ticarî amacın birleştiği, zaman zaman da cemiyetin istediği türde çocuk yetiştirmek maksadının güdüldüğü anlaşılmaktadır.

İnsanlar göçebe dönemlerde hep bir arada yaşadıkları için çocuk da o toplumun bir ferdi olarak herkesle birlikte Halk edebiyatı mahsulleri ile beslenir. Bütün dünya edebiyatında da çocuklar için hazırlanmış olan eser denince cemiyetin kendi dünya görüşünü, inançlarını kendinden sonraki gelecek nesillere aşılacak maksadıyla yazılmış olanlar anlaşılır. Bunlar arasında bir milletin bütün geleneğinin bir özeti olan Halk edebiyatı mahsulleri, ninniler, tekerlemeler, masallar, türküler, bilmece, hikâye ve efsanelerle birlikte dinî inançları telkin edenler bulunur. Altıncı yüzyılda Çin'de Konfüçyus'un hazırladığı bir kitap vasıtasıyla Çin klasik edebiyatı çocuklara ezberletilmiştir.

Asıl 16. yüzyıldan itibaren kitaplar basılmaya başlanınca çocukların eğitimiyle ilgili yazılar da yazılmıştır. Çocuklar için batıda ilk düşünülen eserler eski klasikler olmuştur. Homeros, Ezop gibi klasik edebiyatçıların eserleri çocuklar için yeniden düzenlenmiştir. 15. yüzyıl sonunda William Caxton Grek klasiklerini hikâyeleştirir. John Locke (1632-1704) onu takip eder. Zira öğretme ile eğlendirmeği bir arada Ezop masallarında bulmuştur.

Fransız klasik yazarlarından Fénelon *Telemak* adlı eserini geleceğin hükümdarını eğitmek maksadıyla yazmıştır. La Fontaine fablaları ile çocukları eğitmekten ziyade Fransız dilinde sanatını göstermek istemiştir.

Batıda çocuk kitapları söz konusu olunca, bunların bir kaynağını halk edebiyatı mahsulleri, diğer bir kaynağını da dinî eserler ve inançların teşkil ettiğini unutmamak lâzımdır. (1)

Anneler henüz bebek iken söyledikleri ninniler, tekerlemeler, daha sonra da anlatıkları masallar ile çocuklarına sözlü halk kültürünü aktaragelmışlerdir. Anne, çocuğun ilk öğretmeni olarak ona ana dili öğrettiği gibi, millî, beşerî değerleri içinde bulunduran Halk edebiyatı mahsulleri vasıtasıyla çocuğunu eğitir de.

Bu sözlü malzemenin, zamanın teknik gelişmeleri karşısında, korunabilmesi ancak yazılı hale geçmesi ve kaynak olarak kullanılabilmesiyle mümkündür. İşte Fransa'da Charles Perrault (1678), Danimarka'da Andersen (1805-1875), Almanya'da Grimm Kardeşler (Jacob 1785-1863; Wilhelm 1786-1856) topladıkları masallarla bütün dünyada zevkle okunan ve sevilen masalları kaybolmaktan kurtarmışlardır.

Bu yazarlar asıl ünlerini kalemlerini denedikleri başka sahalara değil de masallara borçludurlar.

Masallar çocuk edebiyatının en eski ve en sevilen kısmıdır. Günümüzde de bütün aksı iddialara rağmen masal sevmeyen çocuk azdır. Masallar vasıtasıyla eğitim, öteden beri eğitimcileri düşündürmüştür.

Halk kültürü ve masalları öylesine bereketli bir sahadır ki bu kaynaktan binlerce eser çıkarılması ve bunların işlenilerek çocuğun hem ahlâk hem de sosyal bakımdan eğitiminin sağlanması ve güzelliğinin ne olduğunu öğrenmesi mümkündür. Çocuklara verilen soyut öğütler, masallar vasıtasıyla somutlaştığı gibi masalların fantastik dünyasında güzelleşir de. İnsanın toplumla sıhhatli münasebeti bazı kelimelerde billurlaşmış gibidir: "Yazık", acıma duygusunu, "ayıp" çevrenin yazılı olmayan yasaklarına uyma gereğini, "günah" dinî açıdan suçlanmayı, "yasak" ise doğrudan doğruya kanun gücünü ifade eder. Çocuk bunları masallardan canı sıkılmadan öğrenir.

Annenin bir veya birkaç çocuğa bir arada anlattığı masalların bir özelliği de söylerken, çocuktan gelen tepkiye göre, gerekli değişmelerin yapılabilmesidir. Masalların çocukları korkutucu özellikler taşıdıkları, gerçek dışı oldukları için çocuklara anlatılmaması gerektiği hakkında pek çok yazı yazılmıştır. Bunun doğruluğuna ben katılmıyorum. Çocuk hayalini, bu masallar vasıtasıyla geliştirecektir. Gerçek dışı olarak masallarda yer alan pek çok şey, bugün gerçeğin ta kendisidir. Masaldaki uçan halı veya cadının süpürgesi bugün bir gerçektir. Hattâ modern masal diyebileceğimiz bilim-kurgu eserlerinde masal unsurları çok fazladır. Çocuk içinde yaşadığı hayatın, büyüklerin farketmediği büyüdü dünyasının teferruatı içinde, masal gerçeklerini de yakalar. Tehlikeli olan masalı gerçek diye çocuğa telkin ederek onu, buradan hareketle hurafelerin, batıl inançların içine atmaktır. Ama masallar vasıtasıyla çocuğa ilerde sahip olacağı pek çok değer

1. John Bunyan'ın *Pilgrims Progress*'i (1678) adlı eseri dinî kitaplar arasında klasiktir. Aslında büyükler için yazılmış bir ahlâk kitabı olduğu halde çocukların da ilgisini çekmiştir. 18. yüzyılda da John Cotts (1781) çocuklar için ilahîler, dinî temleri ve on emir hakkındaki vaazlarını bastırılmıştır.